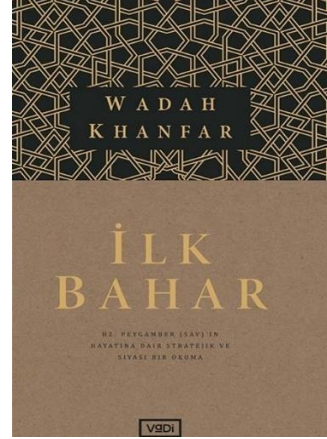

İLK BAHAR: HZ. PEYGAMBER'İN HAYATINA DAİR STRATEJİK VE SİYASİ BİR OKUMA

Yazar: Wadah Khanfar, (İstanbul: Vadi Yayınları, Nisan 2020

Çev. Hasan Hacak, 511sayfa.)

Kitap Değerlendirmesi

Ramazan Sami Köse*

Makale Geliş: 10.01.2021

Makale Kabul: 02.05.2021

“Sîret” ve “siyer” kavramları Hz. Peygamber’in yaşamı, onun yaşamını konu edinen bilim dalı ve bu sahada yazılan eserler için teknik bir terim olarak kullanılırken “savaş yeri, savaş ve savaş hikâyeleri” anlamındaki “mağzât” kelimesinin çoğulu olan “meğâzi” ise Resûl-i Ekrem’in gazve ve seriyelerinin tarihine ve bu konuda yazılan kitaplara isim olmuş, siyer kelimesinin eş anlamlısı halinde hem tek

* İstanbul Üniversitesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul, Türkiye, ramazansami.kose@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9115-4325.

Atıf için; Ramazan Sami Köse, “İlk Bahar: Hz. Peygamber’in Hayatına Dair Stratejik ve Siyasi Bir Okuma”, *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7, sy. 1 (2021): 215-224.

Copyright © 2021. Telif hakkı yazar(lar) tarafından YDUIAF’a devredilmiştir. Bu makale, Creative Commons Atıf Lisansının (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makedir.

başına hem de “siyer” kavramıyla birlikte kullanılmıştır. Zamanla bu iki kavram birbirinden kopmuş ve iki farklı sahayı ifade eder olmuştur. Bunlardan “siyer” Hz. Peygamber’in hayatını anlatmanın yanı sıra, biyografi anlamında da kullanılmaya başlanmıştır. Tarih biliminin bir alt dalı olan siyer, olgusal ve bilimsel bir faaliyet olmasının yanı sıra aynı zamanda bir yorum ve inşa faaliyetini de içermekte olup ana ekseninde Hz. Peygamber’in ve onun hayatı yer almaktadır. Kuşkusuz bu sahayla ilgili çok değişik yazım teknikleri ve bakış açıları gelişmiştir. Bunda dönemin ekonomik dinamikleri, kabile yaşamı, bedevi ve medeni toplulukların sosyal yapısı, kültürel kodları kadar siyer yazıcısının kendi çağındaki sorunları merkeze alması da etkili olmuştur.

Tanıtmaya çalıştığımız eser, farklı bakış açılarına sahip olan çalışmalardan biridir. Eserin yazarı olan Wadah Khanfar (وضاح خنفر), Filistin kökenli Ürdünlü bir gazeteci olup aynı zamanda 2006-2011 yılları arasında al-Jazeera (el-Cezire) haber kanalının genel müdürlüğünü de yapmıştır. Arap Baharı denilen hadiseler yumağının içerisinde uzun yıllar çalışan Wadah, eserine de buradan mülhem olarak “Birinci Bahar” “الربيع الأول” adını vermiştir. 2019 yılında Arapça olarak yayınlanan eser, bir yıl sonra yani 2020 yılında Türkçe’ye tercüme edilmiş ve “İlk Bahar” adıyla Vadi Yayınları arasından neşredilmiştir. Kitap son sahne (s. 9-13), önsöz (s. 15-20), giriş (s. 21-39), ve yirmi ayrı bölümden (s. 40-481) oluşmakta olup haritalarla (s.495-502) da desteklenmiştir.

Khanfar eserini kaleme alırken Hz. Peygamber’in Mekke fethine kadarki süreç içerisindeki gerçekleştirdiği stratejik eylemleri üzerinde durmuştur. Bu eylemlerin Hz. Peygamber’in stratejik olarak

metodolojisini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amacını gerçekleştirirken kronolojik bir yöntem takip edip Hz. Peygamber'in siyasi boyutunu gözler önüne sermeyi hedeflemektedir. Bu anlamda her bir olayı belli başlıklar çerçevesinde bölümler üzerinden okuyucuya aktarmaya çalışan Khanfar, eserini yirmi bölümde kaleme almıştır.

İlk Bahar Kitabının İçeriğine Dair

Khanfar, alışkın olmadığımız bir tarzda kitabına “Son Sahne” (s. 9-13) başlığı ile giriş yapmaktadır. Diğer kitaplardan farklı bir yol izleyerek önce kitabın son sahnesini yani Mekke'nin Fethi'nde Müslümanların bu kutsal beldeye giriş anında yaşanan atmosferi aktarmıştır. Ardından da kitabın içeriğine dair bir önsöz (s. 15-20) kaleme almıştır. Giriş (s. 21-39) bölümünde ise Hz. Peygamber'in mesaj ve yönteminin nasıl olduğu, topluma nasıl bir örneklik gerçekleştirdiği ve risaleti boyunca kullandığı stratejik metodunun hangi ilkelerden oluştuğu kısaca açıklanmıştır.

Birinci Bölüm “Mekke: Mekân ve Makam” (s. 41-61) başlığı altında Hz. Peygamber'in dördüncü dedesi Kusay b. Kilab'tan başlayarak ikinci dedesi Haşim'in vefatına kadar geçen tarihi süreç üzerinde durulmuştur. Mekke'nin ciddi anlamda bir değişim yaşadığı bu zaman diliminde Abdümenaf oğulları ile Abdüddar oğullarının faaliyetleri ele alınmıştır. Aynı zamanda Mekke'nin giderek bir ticaret şehrine dönüştüğü bu evrede, yarım adanın değişik bölgelerinde yaşamakta olan sair kabileler ve yarım adanın dışındaki devletlerle gerçekleştirilen ticari faaliyetler bir akış içerisinde anlatılmıştır. Yine bu bölümde söz konusu dönemde yürütülen ticari faaliyetler esnasında baş gösteren siyasi gerginlikler ve gruplaşmalar da incelenmiştir.

İkinci bölüm olarak “Mekke Çevresindeki Dünya” (s. 63-103) başlığı içerisinde Mekke’nin dikkat çeken bir merkeze dönüştüğü dönemde, komşu coğrafyalarda hüküm süren büyük devletlerin tarihi üzerine durulmuştur. Bu bağlamda Roma imparatorluğu, Sâsâni Devleti, Gassaniler, Hire Krallığı ve Aksum Krallığı üzerinde durulmuştur. Her bir devlet ile ilgili genel bir malumat verilmiş ve Mekke çevresindeki dünyanın stratejik ve iktisadi haritası resmedilmeye gayret edilmiştir. Ayrıca Hz. Peygamberin gönderilmesinin arifesinde bölgesel ve uluslararası güç dengeleri merkeze alınarak miladi altıncı yüzyılın sonlarındaki reel politik ile sosyal ve dini yapı da incelenmiştir.

Üçüncü bölüm “Periferiden Merkeze” (s.105-124) başlığı ile çevreden yeniden merkeze dönüş yapılmış yani Mekke’nin çevresindeki dünyadan tekrar ana konu olan Mekke’ye mercek tutulmuştur. Bu bağlamda söz konusu kutsal beldenin bir ticari merkez olması amacıyla gerçekleştirilen antlaşmalara ve bu antlaşmaların etkileri üzerinde durulmuştur. Ayrıca Khanfar, Ebrehe’nin ismi noktasında tarihteki bir karışıklığı gidermeye çalışmıştır. Buna binaen tarihte üç tane Ebrehe olduğu ve Fil hadisesinde adı geçen Ebrehe el-Eşrem’in torunu yani Himyerli Ebrehe olduğu ifade edilmiştir. (s. 118)

Dördüncü bölüm “Kureyş’in İstisnai Konumu” (s. 125-154) başlığında ise Kureyş halkının diğer Arap kabilelere karşı üstün olmak adına Harem üstünlüğünü kendi menfaatlerine göre kullanmasıyla meydana gelen olaylara değinilmiştir. Bu olayların Mekke içerisinde bir ittifaklaşma süreci oluşturduğuna ve bu sürecin nasıl meydana geldiğine dair bilgiler aktarılmıştır.

Beşinci bölüm “Mekke Gelecekle Mücadele Ediyor” (s. 155-202) ve altıncı bölüm “Geleceğe Hicret” (s. 203-236) başlıklarında, Hz. Peygamber’e Cebrail vasıtasıyla “Oku!” emrinin gelmesi sonrası Hz. Peygamber’in önce yakın çevresine daha sonra da bütün Mekke halkına İslam’ı yayma faaliyetleri aktarılmıştır. Bu süre zarfında Hz. Peygamber’in Mekke içerisinde uyguladığı stratejik yöntemler ve oluşturduğu kurucu ekibinin etkileri üzerinde durulmuştur. Ayrıca İslam’ın Mekke içerisinde yayılmaya başlaması sonrası Mekke yöneticilerinin Müslümanlar üzerindeki baskılarının artması sonucunda belli bir grubun Habeşistan’a gönderilmesi ardından İsrâ olayının gerçekleşmesiyle artık yeni bir geleceğe başlangıç olarak Yesrib’e hicretin gerçekleşmesine dair izlenen stratejiler aktarılmıştır.

Yedinci bölüm “Hz. Peygamber’in Medine Stratejisi” (s. 237-248) başlığı ve sekizinci bölüm “Mekke’de Liderlik Krizi” (s.249-256) başlıklarında, Hz. Peygamber’in Yesrib’i Medine yapma sürecindeki stratejisi aktarılmıştır. Bu süreçte Hz. Peygamber’in Medine’nin ticaret yollarına dahil olması için birtakım seriyeler düzenlendiği ve Medine’de yeni bir düzenin inşası için atılan stratejik adımlar bahsedilmiştir. Bu adımlar atılırken hicret sonrası Mekke tarafında liderlik mücadelelerinin farklı boyutları da aktarılmıştır.

Dokuzuncu bölüm “Furkan” (s. 257-282) başlığı ile onuncu bölüm “Ebu Süfyan Dönemi” (s. 283-291) başlıklarında Hz. Peygamber’in Mekke fethi için ön hazırlıklara başladığını bütün Arap yarımadasına İslam’ı yaymak için Mekke gibi bir önemli merkezin alınması gerektiğini bilerek bu minvalde birtakım stratejiler izlediği aktarılmıştır. Bu stratejilerden biri sayılan Bedir savaşı süreci ele alınmıştır. Savaşın sonucunda yenilgi ile ayrılan Mekke tarafında Ebu

Süfyan döneminin yansımaları anlatılmıştır. Bu sürece ek olarak Medine’de bir ayaklanmaya sebep olan Beni Kaynuka kabilesinin Medine’den ayrılma süreci de bahsedilmiştir.

On birinci bölüm “Uhud: Kriz Yönetimi Dersleri” (s. 293-323) başlığı ile Kureyşlilerin Müslümanlardan Bedir’in intikamını almak için daha detaylı plan yaptıkları ve ordularını güçlendirmek için geniş bir ittifak arayışına girdikleri aktarılmıştır. Bu ittifaka karşı Hz. Peygamber karşılaşma anının ve sonrasının başarıyla sonuçlanması için yaptığı stratejik planlar aktarılarak bunların arka planına dikkat çekilmiştir. Ayrıca bu süreçte savaşın olumsuz havasından etkilenip Müslümanlar arasında fitne tohumu ekmeye çalışan Beni Nadir kabilesinin Hz. Peygamber tarafından nasıl sürüldüğü de anlatılmaktadır.

On ikinci bölüm “Son Karşılaşmaya Hazırlık” (s. 325-340) ve on üçüncü bölüm “Sarsıntı” (s. 341-354) başlıkları ile Hendek Savaşı için hem Kureyş halkının hem de Müslümanların büyük hazırlıklar yaptığına dair süreç aktarılmıştır. Hz. Peygamber’in her savaşta olduğu üzere bu savaşta da Şura heyeti ile istişareler yaptığına dikkat çekilerek bu istişareler sonucunda Selmân-ı Fârisî’nin Hendek kazma fikri ve coğrafi konum sebebiyle savaşın Medine’de yapılma fikri gibi tavsiyeleri önemseyerek savaşa hazırlandıkları aktarılmaktadır. Hendek savaşının bir hizipler savaşı olması sebebiyle Kureyşlilerin diğer Arap kabileler ile yapmış olduğu ittifaklar üzerinde de durulmuştur. Buna ek olarak Hendek savaşında Kureyşlilerin Medine savunma stratejisi karşısında bir sarsıntı geçirmeleri, yaklaşık bir ay süre boyunca bu savunma karşısındaki acizlikleri resmedilmiştir.

On dördüncü bölüm “Stratejik Devrim” (s. 355-367) ve on beşinci bölüm “İslam Ümmeti'nin Şahlanması” (s. 369-402) başlıklarında Hendek savaşı sonrası Müslümanların artık savunma odaklı savaş yerine hücum merkezli bir savaş stratejisine geçildiği aktarılmaktadır. Bu stratejilerden biri olarak Hayber bölgesine, Necd bölgesine ve sahil ticaret yollarına seriyyeler düzenleyerek bir çeşit abluka stratejisi anlatılmaktadır. Bu ablukaya dayanamayan Kureyşlilerin Müslümanlar ile Sulh yapmak için görüşmelerin yapılması ve bunun sonucunda Hudeybiye antlaşmasının yapılma süreci aktarılmaktadır. Bu antlaşma ile silahsız, kan dökülmeden apaçık bir fethin gerçekleştiği ve yeni askeri fetihlere öncü olacağına dair Hz. Peygamber'in ashabına tebliğ ettiği aktarılmaktadır.

On altıncı bölüm “Hayber: Son Kale” (s. 403-408) başlığı ile Müslümanların sulh döneminde bir süredir ertelemiş olduğu Hayber süreci aktarılmıştır. Coğrafi konum itibariyle üstün olan Hayber; Müslümanların edindikleri tecrübe ve Hz. Peygamber'in izlediği savaş stratejileri ile Hayber fethi konu edilmiştir. Bu fethin Medine halkına hem maddi hem de manevi bir destek olduğu da belirtilmiştir. (s.408)

On yedinci bölüm “Medine'nin Ticari Güvenlik Paktı” (s. 409-422) ve on sekizinci bölüm “Yeni Dünyaya Sesleniş” (s. 423-441) başlıkları ile Hayber sonrası Müslümanların ticari anlamda daha güçlü olması üzerine Mekke halkının ve çevresinin yaşadığı durum yansıtılmıştır. Müslümanların Hudeybiye antlaşması gereği yerine getirdikleri umre ibadetinin halk nezdindeki yansımalarına işaret edilmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber'in emriyle diğer büyük devletlere habercilerin gönderilip İslam'a davet edildiği süreç ve bazı devletlerle ile yapılan seriyyeler aktarılmıştır.

On dokuzuncu bölüm “En Büyük Fetih” (s. 443-479) başlığı ile Mekke’nin Fethi için hazırlıklar ele alınarak bu bağlamda Mekke’ye bilgi sızmasını önlemek adına Medine çevresinde güvenlik önlemlerinin alınması ve diğer Arap kabileler ile ittifak yapma sürecine dair atılan adımlar ele alınmıştır. Bu adımlar sonucunda Hz. Peygamber’in Mekke’yi çarpışma ve kan akıtmadan almak için büyük çabalar sarf ettiği ve Mekke alındıktan sonra Mekke yönetiminin Müslümanlara teslim edilmesiyle Müslümanların görevini tamamladığı aktarılmıştır. Kitap Mekke’nin Fethi ile Hz. Peygamber’e dair olan kısmı bitirmiştir.

Yirminci bölüm “İyilik Gelecekte Bekliyor” (s. 481-494) başlığı ile yazar önceki bölümlerde aktardığı malumatlar çerçevesinde kendince bir analiz yapmaktadır. Analizlerini günümüz dünyasıyla ilişkilendirerek yedi ilke halinde aktarmaktadır. Bölümün son kısmında ise gelecek ile ilgili sağlıklı bir fikir yürütebilmemiz için dört önemli noktaya değinerek kitabı bitirmektedir.

SONUÇ

Khanfar, kitap boyunca Hz. Peygamber’in hayat hikayesinin yanı sıra politik ve stratejik yönlerine odaklanmıştır. Ancak o güzel geçmişte yaşanan olayları ve eylemleri kutsamak yerine, günümüz gerçekliği için yeni bir politik ve stratejik bilinç inşasında okuyucuya yardımcı olacak bir bilgi metodolojisi vermeye çalışmıştır. Bu bilgi metodolojisini aktarırken tarihi kaynaklardan fazlaca yararlanmış. Yaklaşık elli kaynaktan yararlanılarak hazırlanan bu çalışmada, Arapça, İngilizce ve Türkçe kaynaklara da yer vermiştir. Otuz civarında kullandığı Arapça kaynakları kullanım sırasına göre değerlendirdiğimiz

de en çok kullanılan kitabın Vâkidî'nin Kitâbü'l-meğazi'si olduğu ardından İbn-i Hişam'ın es-Sîretü'n-nebeviyye'si ve Cevad Ali'nin el-Mufasssal fi tarihi'l-Arap kable'l-İslam kitapları olduğu gözlemlenmiştir. Kitabın en sonunda ek olarak haritalar (s. 495-502) kısmı da kitap için önemli bir yere sahiptir. Haritalar kronolojik olarak sıralanmış ve bu haritalar; “Orta Doğu (0-600)” (s. 497), “Antik İpek Yolu” (s. 498), “Arap Yarımadası Kabileleri” (s. 499), “Kış ve Yaz Yolculuk Güzergahları” (s. 500), “Medine Haritası” (s. 501) ve “Hz. Peygamber'in Elçilerinin Güzargahları” (s.502) olarak isimlendirilmiştir.

Bütüncül bir anlatım yolu izleyen Khanfar, olayları bir akış içerisinde ve okuyucuyu fazla tarihi malumata hapsedmeden aktarmaya çalışmıştır. Yazarın, kitaba dair ifadesi şu şekildedir; “Bu eser, Hz. Peygamber'in başarılarını sıralayarak maziyi yâd edip avunmak için yazılmamıştır. Eserin telif edilmesindeki amaç, bugünün gerçekliğinin muhatabı olan bizlere politik ve stratejik bir bilinç kazandırarak epistemolojik ve bütüncül bir sistemin inşa edilme arzusudur.” (s. 482).

Bu alanda yazılan Siyer kitaplarından farklı bir yol izleyen Khanfar, Hz. Peygamber'e yüklenmiş olan peygamberlik görevinin, onun her davranışında etkili bir odak merkezi olduğunu göstermeye çalışmıştır. Hz. Peygamber'in döneminde mevcut bulunan politik ve stratejik gerçekliklerle etkileşimde bulunarak dünyanın önceki benimsediği yöntemlerden farklı aynı zamanda her yönüyle benzersiz bir yöntemi nasıl ortaya koyduğunu aktarmaktadır. Bu benzersiz yöntemin, çatışma, çözülme ve amaçsızlığın hüküm sürdüğü dünyada olağanüstü zaferler elde ettiğini; netice olarak da bu peygamberlik görevinin İslami bir evrensel anlayış sunmak, insan merkezli bir yeni

çağ kurmak ve despotizm otoriterliği yıkmak üzere olduğunu bu çalışmasında ifade etmeye çalışmıştır.